

Ірина ГУЗЕЛА

аспірантка, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна,

huzela1996@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-0193-9469

МОДЕЛЮВАННЯ СЦЕНАРІЇВ ОПОДАТКУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ

Вступ. В умовах посилення ролі страхування в сучасному суспільстві зростає необхідність реалізації виваженої державної політики у сфері податкового регулювання страхового ринку задля забезпечення підтримки і стимулювання його розвитку. Одним із основних завдань при цьому є формування оптимального рівня податкового навантаження на українських страховиків, за якого буде досягнуто збалансування інтересів держави та усіх учасників страхових відносин.

Мета – проаналізувати обсяги та структуру податку на прибуток українських страховиків, визначити проблеми податкового регулювання страхового ринку та змодельювати можливі альтернативні сценарії оподаткування прибутку (доходів) страховиків.

Результати. Проаналізовано практику оподаткування діяльності страховиків України у 2011–2020 рр. та визначено проблеми податкового регулювання страхового ринку. З'ясовано інституційні зміни в оподаткуванні страхової діяльності й окреслено тенденції, що негативно впливають на чисті фінансові результати страховиків. Емпірично досліджено чинники динаміки прибуткового оподаткування суб'єктів господарювання України у 2012–2020 рр., обсягу та структури податку на прибуток страхових компаній. Розглянуто різні підходи до вибору оптимальної системи оподаткування для страхових компаній.

На основі врахування шестирічного досвіду застосування подвійного оподаткування страхової діяльності в Україні змодельовано різні сценарії податкового регулювання страхового ринку. Емпірично встановлено альтернативи оподаткування фінансових результатів українських страховиків у контексті збалансування інтересів суб'єктів страхового ринку та держави.

Висновки. За допомогою проведеного аналізу окреслено сценарії оподаткування діяльності страховиків України, реалізація найбільш альтернативного з яких сприятиме удосконаленню податкового регулювання страхового ринку.

Ключові слова: оподаткування діяльності страховиків, податкове регулювання страхового ринку, оптимальна система оподаткування, подвійне оподаткування, сценарії оподаткування, податок на прибуток.

Рис.: 1, табл.: 6, бібл.: 14.

Ирина ГУЗЕЛА

аспирантка, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна

МОДЕЛИРОВАНИЕ СЦЕНАРИЕВ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЩИКОВ УКРАИНЫ

Введение. В условиях усиления роли страхования в современном обществе растет необходимость реализации взвешенной государственной политики в сфере налогового регулирования страхового рынка для обеспечения поддержки и стимулирования его развития. Одной из основных задач при этом является формирование оптимального уровня налоговой нагрузки на украинских страховщиков, при котором будет достигнуто сбалансирование интересов государства и всех участников страховых отношений.

Цель – проанализировать объемы и структуру налога на прибыль украинских страховщиков, определить проблемы налогового регулирования страхового рынка и смоделировать возможные альтернативные сценарии налогообложения прибыли (доходов) страховщиков.

Результаты. Проанализирована практика налогообложения деятельности страховщиков Украины в 2011–2020 гг. и определены проблемы налогового регулирования страхового рынка. Выявлены институциональные изменения в налогообложении страховой деятельности и очерчены тенденции, негативно влияющие на чистые финансовые результаты страховщиков. Эмпирически исследованы факторы динамики прибыльного налогообложения субъектов хозяйствования Украины в 2012–2020 гг., объема и структуры налога на прибыль страховых компаний. Рассмотрены разные подходы к выбору оптимальной системы налогообложения для страховых компаний.

На основе учета шестилетнего опыта применения двойного налогообложения страховой деятельности в Украине смоделированы разные сценарии налогового регулирования страхового рынка. Эмпирически установлены альтернативы налогообложения финансовых результатов украинских страховщиков в контексте сбалансирования интересов субъектов страхового рынка и государства.

Выводы. С помощью проведенного анализа очерчены сценарии налогообложения страховщиков Украины, реализация наиболее альтернативного из которых будет способствовать совершенствованию налогового регулирования страхового рынка.

Ключевые слова: налогообложение страховщиков, налоговое регулирование страхового рынка, оптимальная система налогообложения, двойное налогообложение, сценарии налогообложения, налог на прибыль.

Iryna HUZELA

Postgraduate student, West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine, huzela1996@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-0193-9469

SCENARIOS MODELING OF INSURERS' ACTIVITIES RESULTS TAXATION IN UKRAINE

Introduction. In the conditions of strengthening of insurance role in a modern society there is a growing necessity of realization of the balanced state policy in the field of tax regulation of the insurance market for maintenance and stimulation of its development. One of the main tasks

is to form the optimal level of tax burden on Ukrainian insurers that will help to achieve a balance of interests of the state and all participants of the insurance relations.

The purpose of the article to analyze the volume and structure of income tax of Ukrainian insurers, to identify the problems of tax regulation of the insurance market and to model possible alternative scenarios of income (profit) taxation of the insurers.

Results. The practice of insurers' activities taxation in Ukraine has been analyzed and the problems of tax regulation of the insurance market have been determined. The institutional changes in the taxation of insurance activities have been clarified and the trends that negatively affect the net financial results of the insurers have been outlined. The factors of volume dynamics and the structure of profit tax of the insurance companies have been empirically investigated. Different scenarios of tax regulation of the insurance market have been modeled. The alternatives to tax the financial results of Ukrainian insurers have been empirically established.

Conclusions. With the help of the conducted analysis the scenarios of insurers' activities taxation in Ukraine have been outlined, and the realization of the most alternative one will promote the improvement of tax regulation of the insurance market.

Keywords: insurers' activities taxation, tax regulation of insurance market, optimal system of taxation, double taxation, taxation scenarios, income tax.

JEL Classification: G22, H25, H30.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації у сфері страхування, що пов'язані з інституціональними перетвореннями на страховому ринку, передбачають постійні зміни у податковому регулюванні діяльності страховиків упродовж останніх шести років та зумовлюють негативні тенденції їх функціонування у контексті забезпечення надійного страхового захисту. Особливої актуальності набувають проблеми розроблення виваженої податкової політики у сфері регулювання страхового ринку, спрямованої на оптимізацію рівня податкового навантаження страховиків у контексті збалансування їхніх інтересів та інтересів держави.

З прийняттям Податкового кодексу України в 2010 р. упродовж 2011–2015 рр. страхові компанії сплачували податок на дохід у розмірі 3% від валових страхових внесків і податок на прибуток від фінансової та іншої діяльності у розмірах: з 2011 р. – 23%; з 2013 р. – 19%; з 2014 р. і донині – 18% [1]. У положеннях Податкового кодексу

(із 01.04.2011 р. до 01.01.2013 р.) було передбачено порядок оподаткування доходів страховиків із збереженням подвійного оподаткування страхових (перестраховувальних) премій. Упродовж 2013–2014 рр. в законодавчому документі зроблено зміни, відповідно до яких страхові премії оподатковують лише один раз – у разі їх надходження до страховика – за ставкою 3%. Однак з 2015 р. знову відбулися зміни в Податковому кодексі, за яких у діяльності страховиків застосовується змішана система оподаткування: за ставкою 18% оподатковується прибуток від страхової, фінансової та іншої діяльності й за ставкою 3% (0%) – валові доходи у вигляді страхових премій зі страхування іншого, ніж страхування життя (страхування життя). Подвійне оподаткування страхової діяльності суперечить інтересам страховиків, збільшуючи їх податкове навантаження та негативно впливаючи на ефективність господарювання. Відповідно виникає необхідність вироблен-

ня оптимального сценарію оподаткування фінансових результатів страхових компаній із диференціацією за галузями страхування, видами звичайної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оподаткування страхової діяльності та податкового регулювання страхового ринку досліджували у своїх працях багато науковці, зокрема: Л. Маршук, В. Плахтій [2], О. Жам, В. Панькова [3], О. Сидоренко [4], О. Пономарьова, А. Синюк, А. Підгірний [5], Л. Шірінян, С. Бойко, О. Толстенко [6] та ін. Основну увагу автори публікацій приділили проведенню аналізу і прогнозуванню надходжень до Державного бюджету України від податку на прибуток страхових компаній, окресленню напрямків удосконалення оподаткування шляхом переходу страховиків на диференційовану систему оподаткування прибутків страховиків за окремими видами діяльності, запровадження єдиного податку з корпоративного прибутку та відміни податку на валові доходи. Зважаючи на детальне вивчення окремих проблем податкового регулювання страховиків, необхідним є подальше емпіричне дослідження процесів оподаткування на страховому ринку в умовах постійних змін податкового законодавства, що дасть змогу визначити альтер-

нативи оподаткування фінансових результатів українських страховиків.

Метою статті є аналіз обсягів і структури податку на прибуток українських страховиків, визначення проблеми податкового регулювання страхового ринку та моделювання можливих альтернативних сценаріїв оподаткування фінансових результатів страхових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізуємо практику оподаткування діяльності страховиків України та визначимо проблеми податкового регулювання страхового ринку. Обсяги податку на прибуток страхових організацій та його частку в загальній величині податку на прибуток суб'єктів господарювання наведено в табл. 1.

У Річному звіті про виконання Зведеного бюджету України за 2011–2020 рр. у розділі “Доходи” наведено дані про надходження податку на прибуток страхових організацій до Зведеного бюджету України. Зазначимо, що показники у Річному звіті відрізняються від консолідованої звітності страховиків, яку публікує Національний банк України (до 2020 року Нацкомфінпослуг).

Спершу зазначимо, що податок на прибуток страховиків займає мізерну частку в структурі оподаткування суб'єктів господарювання, незважаючи на те, що страхові

Таблиця 1

Динаміка обсягів податку на прибуток страховиків у 2011-2020 рр., млн грн*

Показники	Роки									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на прибуток підприємств, в т.ч.:	55097,0	55793,0	54993,8	40201,5	39053,2	60223,2	73396,8	106182,3	117316,8	118471,8
податок на прибуток страхових компаній, включаючи філії на території України	591,6	748,2	970,2	711,5	854,7	1052,1	930,8	1117,5	1348,6	1673,8
частка податку на прибуток страхових компаній, %	1,07	1,34	1,76	1,77	2,19	1,75	1,27	1,05	1,15	1,41

* Складено на основі [7].

компанії з 2015 р. сплачують два податки: 3% від валових страхових премій та 18% від фінансових результатів страхової, фінансової та іншої діяльності. Це свідчить про незначну фіскальну роль оподаткування діяльності українських страховиків. Якщо в 2011 р. податок на прибуток у них становив 1,07% в загальній сумі податку на прибуток суб'єктів господарювання, в 2015 р. – зріс до 2,19%, що є очевидною тенденцією подвійного оподаткування страхової діяльності, то впродовж 2016–2019 рр. зменшився до 1,15% за рахунок нижчих темпів зростання, порівняно з податком на прибуток суб'єктів господарювання, а в 2020 р. зріс знову – до 1,41%. Визначимо чинники відповідної динаміки.

Різке збільшення темпів скорочення податку на прибуток суб'єктів господарювання загалом та страхових компаній зокрема в 2014 р. майже до 73% пояснюється впливом політичних і воєнних ризиків внаслідок війни на сході України, яка призвела до зменшення кількості суб'єктів господарювання, збитковості їх діяльності. Такі події негативно вплинули і на діяльності страховиків та зумовили скорочення дохідності страхової діяльності, зростання витрат і зменшення обсягів фінансових результатів основної до оподаткування на 56%, отримання збитків від іншої звичайної діяльності.

Податок на прибуток суб'єктів господарювання в Україні зменшується в обсягах у 2015 р., проте нижчими темпами, ніж в 2014 р., за рахунок скорочення збитковості діяльності від 564376,8 млн грн до 348471,6 млн грн. Поступове відновлення спостерігається з 2016 р. Однак, якщо темпи зростання податку на прибуток усіх суб'єктів господарювання України сягають у 2016–2018 рр. 154,2%–144,7%, то за останні два роки знижуються до 110,5% та 100,1%. Чинником відповідної тенденції є скорочення прибутковості багатьох підпри-

ємств внаслідок обмеження їхньої діяльності під впливом епідеміологічної ситуації щодо COVID-19.

Натомість для страховиків у 2017 р. характерне зростання операційних витрат та скорочення результативності основної діяльності й величини податку на прибуток. На противагу усім суб'єктам господарювання, податок на прибуток страхових компаній за останні три роки зростає практично однаковими темпами, незважаючи на збитки основної діяльності в 2018 р., які перебиває прибуток від фінансової та іншої звичайної діяльності. Однак основні тенденції прибуткового оподаткування страховиків України загалом визначає динаміка дохідності, витрат та фінансових результатів їх основної діяльності, що є очевидним аспектом функціонування страхового ринку.

Проаналізуємо структуру податку на прибуток українських страховиків, починаючи з 2015 р., після запровадження подвійного оподаткування доходів від страхової діяльності (табл. 2).

Як свідчать дані табл. 2, в структурі податку на прибуток страхових компаній найбільшу питому вагу займає податок на валові доходи від страхової діяльності, який розраховується за ставкою 3% від валових надходжень страхових премій. Так, упродовж 2015–2020 рр. частка цього податку становить більше 63%. При цьому за 6 років обсяги податку на валові доходи від страхової діяльності зростають від 544,4 млн грн до 1133,8 млн грн (на 309,7%) за рахунок нарощування обсягів страхових премій від 22693,5 млн грн до 45158,2 млн грн (на 199%).

Спостерігається тенденція, відповідно до якої в 2015–2017 рр. фінансові результати від операційної діяльності до оподаткування страховиків суттєво скорочуються (1055,2 млн грн – 128,6 млн грн) внаслідок навмисного завищення операційних витрат

Таблиця 2

Обсяг та структура податку на прибуток страхових компаній в Україні у 2015–2020 рр.*

Показники	Роки											
	2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	млн грн ¹	% ²	млн грн ¹	% ²	млн грн ¹	% ²	млн грн ¹	% ²	млн грн ¹	% ²	млн грн ¹	% ²
Податок на прибуток страхових організацій, включаючи філії на території України, в т.ч.:	854,7	100	1052,1	100	930,8	100	1117,5	100	1348,6	100	1673,8	100
податок на валові доходи від страхової діяльності	544,4	63,7	689,8	65,6	845,8	90,8	877,6	78,5	1041,9	77,3	1133,8	67,7
податок на операції з перестраховиками-нерезидентами	0,8	0,1	1,6	0,1	1,0	0,1	0,8	0,1	0,9	0,1	0,7	0,0
податок від інших видів звичайної діяльності	309,5	36,2	360,6	34,3	84,0	9,1	239,0	21,4	305,2	22,6	539,0	32,3
податок від надзвичайних подій	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,6	0,0	0,3	0,0

* Складено на основі [7–8].

¹ Обсяг, млн грн.

² Структура, %.

з метою зменшення бази оподаткування та ухилення від сплати податку на прибуток.

Найбільша частка податку на доходи в страховиків спостерігається в 2017 р. – 90,8%, що зумовлено зростанням його обсягів та суттєвим скороченням податкових надходжень від інших видів звичайної діяльності (фінансової, іншої звичайної). Протягом останніх чотирьох років питома вага податку на валові доходи страховиків зменшується до 67,7%, натомість зростає частка податків від інших видів звичайної діяльності від 9,1% у 2017 р. до 32,3% у 2020 р., що зумовлено нарощуванням результатів фінансових операцій, які більше, ніж вдвічі перевищують обсяги результатів основної діяльності страховиків, та прибутковістю іншої звичайної діяльності.

Упродовж 2015–2020 рр. податки на операції з перестраховиками-нерезидентами та податки від надзвичайних подій практично не справляються, що свідчить про незначну фіскальну роль таких видів оподаткування прибутку страховиків.

Розглянувши структуру податку на валові доходи від страхової діяльності за галузями страхування протягом 2015–2020 рр., зауважимо, що найбільшу частку займають податкові надходження зі страхування іншого, ніж страхування життя – більше 90% (рис. 1).

Це є очевидною тенденцією, що пояснюється значно більшими обсягами страхових премій за таким видом страхування та ставкою 3%, за якою вони оподатковуються. Натомість, більшість операцій за договорами страхування життя, зокрема з довгострокового страхування життя, добровільного медичного страхування та страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, за договорами страхування додаткової пенсії, оподатковуються за ставкою 0%, а лише за умови, що договір страхування життя не відповідає відповідним вимогам, застосовується ставка оподаткування у розмірі 3%. Винятком є 2020 р., коли страховики сплатили за договорами страхування життя 127 млн грн податку на валові доходи.

Рис. 1. Динаміка структури податку на валові доходи від страхової діяльності за галузями страхування впродовж 2011–2020 рр.*

* Побудовано на основі [8].

В теорії і практиці ведуться дискусії стосовно вибору оптимальної системи оподаткування для страхових компаній. Так, Л. М. Маршук, В. Г. Плахтій наголошують на необхідності стягнення податку безпосередньо з корпоративного прибутку страхової компанії. Така система, на їхню думку, ставила би страховий бізнес у рівні умови з іншими підприємницькими структурами [2, с. 447]. Аналогічно стверджують О. Ю. Жам, В. А. Панькова [3, с. 89]. О. Сидоренко переконує, що “з Податкового кодексу України слід виключити всі положення, які стосуються податку на дохід, тобто відмінити цей податок. ...Запропоновані зміни до податкового законодавства України унеможливлять подвійне оподаткування страхових платежів, створять рівні умови для конкурентоспроможності страховиків та перестраховиків і, найголовніше, забезпечать страховому бізнесу рівні умови для розвитку свого бізнесу щодо суб’єктів гос-

подарювання інших галузей (виробництво, торгівля, банківська діяльність тощо)” [4, с. 218–219].

Як вважають О. Б. Пономарьова, А. О. Синюк, А. Т. Підгірний: “Незаперечною перевагою старої системи була прозорість схеми оподаткування, оскільки сплачувалось лише 3% з премій, які надійшли, а також простота розрахунків для перевіряючих органів. Недоліком можна вважати необхідність сплати такого податку навіть у разі збитковості страхового бізнесу, що ставило його в нерівні умови з іншими фінансовими секторами. Одним із небагатьох плюсів нової системи можна назвати те, що встановлена нульова ставка оподаткування страхових премій з добровільного медичного страхування” [5, с. 848]. При цьому автори визначають, що “перспективним напрямом удосконалення оподаткування діяльності страхових компанії може бути перехід страховиків на диференційовану систему

оподаткування, що значно зменшить вимивання коштів страхових організацій та бажання приховати реальні прибутки” [5, с. 850]. Таку ж думку поділяють І. С. Самофат, С. В. Онишко, які стверджують, що “одним із напрямів удосконалення податку на прибуток є запровадження диференційованого оподаткування прибутків страховиків за видами діяльності залежно від напрямку, обсягів і результатів діяльності. ...Такий порядок стимулюватиме страховиків до одержання і декларування позитивних прибутків за кожним видом діяльності окремо” [9, с. 190]. Л. В. Шірінян також вважає, що “можливість збільшення податкової віддачі страховиків і удосконалення оподаткування може полягати в тому, щоб запровадити диференційоване оподаткування прибутків страховиків за окремими видами діяльності” [6, с. 62].

Після запровадження змін до Податкового кодексу України в 2015 р. значну увагу обговоренню проблем змішаної системи оподаткування страховиків приділяли практики страхового ринку. Так, Ю. Гришан наголошує на необхідності визначення оптимальної системи оподаткування, яка сприятиме нормальній, успішній роботі ринку – “колишньої, що передбачала оподаткування з доходу від страхової діяльності чи оподаткування на загальних умовах при чіткому визначенні витрат, що враховуються при визначенні фінансового результату страховика до оподаткування” [10]. Про збільшення податкового навантаження страховиків та подвійне оподаткування їхніх доходів зазначає С. Черв'як [11]. Як стверджують представники ЛСОУ, “страховики неодноразово зверталися до органів державної влади щодо питання подвійного оподаткування страхової послуги (платежу) за ставками 3% та 18%. Окрім того, міжнародні аудиторські фірми, так звана “велика четвірка”, не визнають 3%

податок з обороту податком на прибуток та податковим активом, а вважають це іншими витратами майбутніх періодів і категорично проти зменшення бази на суму податку 3% для оподаткування податком на прибуток 18%, як це визначено Податковим кодексом” [12].

О. Р. Квасовський, М. В. Стецько, досліджуючи світовий досвід у сфері оподаткування діяльності страховиків, зазначають, що “при збереженні нинішнього податкового режиму, що загалом відповідає світовій практиці оподаткування страхових компаній прямим податком на прибуток (corporate income tax) і непрямим податком зі страхових премій (insurance premium tax), доцільно чітко розмежувати вказані фіскальні платежі, усунути виявлені недоліки та вдосконалити методики їх обчислення [13, с. 29]. Хоча при цьому сумніваються в ефективності і позитивних наслідках “змішаної” системи оподаткування фінансових результатів діяльності українських страховиків.

Зважаючи на шестирічний досвід застосування подвійного оподаткування страхової діяльності в Україні, на основі консолідованої звітності за 2015–2020 рр. прорахуємо різні сценарії оподаткування доходів (прибутків) страховиків та визначимо альтернативи в контексті збалансування інтересів страхових компаній та держави. Відповідно:

- 1 сценарій: оподаткування з валових страхових премій (внесків, платежів) за ставкою 3% та прибутку за іншими видами звичайної діяльності, крім страхової 18% (табл. 3);
- 2 сценарій: оподаткування прибутку страховиків за усіма видами діяльності за ставкою 18% (табл. 4);
- 3 сценарій: оподаткування валових доходів від страхової діяльності (відповідно до статті 156.1.1 Податкового кодексу до 01.01.2015 р.) за ставкою 3% та

прибутку від фінансової й іншої звичайної діяльності за ставкою 18% (табл. 5);
 – 4 сценарій: оподаткування валових страхових премій за ставкою 3–4% та інших видів звичайної діяльності, крім страхової (ставка податку 18%) (табл. 6).

За сценарієм 1 (табл. 3) до фінансового результату від звичайної діяльності не врахований результат страхової діяльності, що відрізняє такий підхід до оподаткування доходів (прибутку) страховика від діючого податкового режиму національного сектору страхового бізнесу. Натомість збережено механізм справляння податку на страхові премії за ставкою 3%. Як бачимо, сукупний податок на прибуток страховиків за такою пропозицією є дещо меншим в обсягах, ніж реальний податок на прибуток впродовж 2015–2020 рр., та становить 63,8%–93% (в середньому 80,3%) його величини. Лише в 2020 р. частка сукупного податку на прибуток сягає 93%.

Таким чином, за такого підходу зменшується податковий тягар на страховиків, немає подвійного оподаткування страхових премій, відсутній складний і непрозорий механізм оподаткування прибутку від страхової діяльності. Однак держава недоотримує податкових надходжень до бюджету, що суперечить її фіскальним інтересам.

За сценарієм 2 фінансові результати страховиків оподатковуються за загальною системою справляння податку на прибуток підприємств за ставкою 18%, що ставить страхові компанії в рівні умови з іншими суб'єктами бізнесу.

За нашими підрахунками (табл. 4), сукупний податок на прибуток страховиків зростає впродовж шести років за динамікою, аналогічною до змін фінансового результату до оподаткування та податку на прибуток за усіма видами звичайної діяльності страховика. При цьому частка отриманого сукупного податку на прибуток є доволі

Таблиця 3

Сценарій 1: оподаткування валових страхових премій (внесків, платежів) (ставка 3%) та прибутку за іншими видами звичайної діяльності, крім страхової (18%), млн грн*

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на валові доходи від страхової діяльності (страхові премії), 3%	544,4	689,8	845,8	877,6	1041,9	1133,8
Фінансовий результат від іншої операційної діяльності	-145,4	-280,2	-837,7	-946,9	-1020,5	-710,0
Фінансовий результат фінансових операцій	1371,3	1833,0	1839,9	2250,1	2925,9	2956,1
Фінансовий результат іншої звичайної діяльності	-2012,4	-247,0	-628,8	-746,2	-1455,6	96,8
Фінансовий результат від звичайної діяльності (до оподаткування), крім страхової діяльності (прибуток /збиток)	-886,5	1305,8	373,4	557,0	449,8	2342,9
Податок на прибуток від видів звичайної діяльності, крім страхової, 18%	–	235,0	67,2	100,3	80,9	421,7
Податок на операції з перестраховиками-нерезидентами	0,8	1,6	1,0	0,8	0,9	0,7
Податок на прибуток від надзвичайних подій	0,0	0,1	0,0	0,1	0,6	0,3
Сукупний податок на прибуток страховиків за сценарієм 1	545,2	926,5	914,0	978,8	1124,3	1556,5
Податок на прибуток страховиків	854,7	1052,1	930,8	1117,5	1348,6	1673,8
Частка сукупного податку на прибуток страховиків за сценарієм 1 у реальній його величині, %	63,8	88,1	66,0	87,6	83,4	93,0

* Складено на основі [7; 8].

**Сценарій 2: оподаткування прибутку страховиків за усіма видами діяльності
за ставкою 18%, млн грн***

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фінансовий результат основної діяльності (страхової та іншої операційної)	1055,3	52,6	128,6	-81,0	1139,8	1349,8
Фінансовий результат фінансових операцій	1371,3	1833,0	1839,9	2250,1	2925,9	2956,1
Фінансовий результат іншої звичайної діяльності	-2012,4	-247,0	-628,8	-746,2	-1455,6	96,8
Фінансовий результат від звичайної діяльності (до оподаткування) (прибуток /збиток)	414,2	1638,6	1285,7	1422,9	2610,1	4402,7
Податок на прибуток від звичайної діяльності, 18% (за сценарієм 2)	74,5	294,9	231,4	256,1	469,8	792,5
Податок на операції з перестраховиками-нерезидентами	0,8	1,6	1,0	0,8	0,9	0,7
Податок на прибуток від надзвичайних подій	0,0	0,1	0,0	0,1	0,6	0,3
Сукупний податок на прибуток страховиків за сценарієм 2	75,3	296,6	232,4	257,0	471,3	793,5
Податок на прибуток страховиків	854,7	1052,1	930,8	1117,5	1348,6	1673,8
Частка сукупного податку на прибуток страховиків за сценарієм 2 у реальній його величині, %	8,8	28,2	25,0	23,0	34,9	47,4

* Складено на основі [7; 8].

низькою у реальній його величині та збільшується з 8,8% у 2015 р. до 47,4% у 2020 р., що пояснюється зростанням прибутковості основної та фінансової діяльності страховика. За таким сценарієм суттєво знижується податкове навантаження на страховиків, однак держава недоотримає в казну більше 50% податкових надходжень від страхових компаній, а відтак, не виконає повною мірою покладені на неї функції.

У табл. 5 наведений механізм оподаткування страхових компаній, який застосовували до 01.01.2015 рр. Відповідно до ст. 156.1.1 Податкового кодексу України валові доходи від страхової діяльності, окрім страхових премій (внесків, платежів), включали [1]: інвестиційний дохід, нарахований страховиком від розміщення коштів резервів страхування життя; суми винагород, належних страховику за укладеними договорами страхування, співстрахування, перестрахування; доходи від реалізації права регресної вимоги страховика до страху-

вальника або іншої особи, відповідальної за заподіяні збитки в частині перевищення над виплаченими страховими відшкодуваннями; нараховані відсотки на депоновані премії за ризиками, прийнятими у перестрахованні; суми винагород, нарахованих страховиком за надання ним послуг сюрвейєра, аварійного комісара та аджастера, страхового брокера та агента; суми повернення частки страхових платежів (внесків, премій) за договорами перестраховування у разі їх дострокового припинення; інші доходи в межах страхової діяльності.

Зважаючи на такий широкий перелік доходів від страхової діяльності, податок за ставкою 3% значно більший за обсягами, що зумовлює перевищення сукупного податку страховиків за сценарієм 3 над його реальною величиною. Як бачимо, згідно з нашими розрахунками, діюча до 01.01.2015 рр. система оподаткування доходів (прибутку) страховиків була найоптимальнішою як для страховиків, так і держави.

Таблиця 5

Сценарій 3: оподаткування валових доходів від страхової діяльності за ставкою 3% та прибутку від фінансової та іншої звичайної діяльності за ставкою 18%, млн грн*

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на валові доходи від страхової діяльності (згідно зі ст. 156.1.1. ПКУ), 3%	1010,8	812,2	903,1	1123,4	1327,2	1265,6
Фінансовий результат фінансових операцій	1371,3	1833,0	1839,9	2250,1	2925,9	2956,1
Фінансовий результат іншої звичайної діяльності	-2012,4	-247,0	-628,8	-746,2	-1455,6	96,8
Податок на прибуток від фінансової та іншої звичайної діяльності, 18%	–	285,5	208,3	270,7	264,7	549,5
Податок на операції з перестраховиками-нерезидентами	0,8	1,6	1,0	0,8	0,9	0,7
Податок на прибуток від надзвичайних подій	0,0	0,1	0,0	0,1	0,6	0,3
Сукупний податок на прибуток страховиків за сценарієм 3	1011,6	1099,4	1112,4	1395,0	1593,4	1816,1
Податок на прибуток страховиків	854,7	1052,1	930,8	1117,5	1348,6	1673,8
Перевищення сукупного податку на прибуток страховиків за сценарієм 3 над реальною його величиною, %	18,4	4,5	19,5	24,8	18,2	8,5

*Складено на основі [7; 8].

За сценарієм 4 спробуємо замінити діючий податок на прибуток від страхової діяльності за ставкою 18% на податок на страхові премії за ставкою 4% зі збереженням оподаткування звичайної діяльності,

крім страхової, за ставкою 18%. На основі розрахунків доходимо висновків, що сукупний податок на прибуток страховиків при застосуванні ставки податку 4% з 2016 р. значно перевищує реальний обсяг подат-

Таблиця 6

Сценарій 4: оподаткування валових страхових премій за ставкою 3-4% та інших видів звичайної діяльності, крім страхової (ставка податку 18%), млн грн*

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на валові доходи від страхової діяльності (страхові премії), 3%	544,4	689,8	845,8	877,6	1041,9	1133,8
Податок на валові доходи від страхової діяльності (страхові премії), 4%	793,0	900,1	1003,9	1257,1	1451,5	1466,6
Податок на прибуток від звичайної діяльності, крім страхової, 18%	–	235,0	67,2	100,3	80,9	421,7
Податок на операції з перестраховиками-нерезидентами	0,8	1,6	1,0	0,8	0,9	0,7
Податок на прибуток від надзвичайних подій	0,0	0,1	0,0	0,1	0,6	0,3
Сукупний податок на прибуток страховиків за сценарієм 4 (ставка податку на валові доходи 3%+18%)	545,2	926,5	914,0	978,8	1124,3	1556,5
Сукупний податок на прибуток страховиків за сценарієм 4 (ставка податку на валові доходи 4%+18%)	793,8	1136,8	1072,1	1358,3	1533,9	1889,3
Податок на прибуток страховиків	854,7	1052,1	930,8	1117,5	1348,6	1673,8

* Складено на основі [7; 8].

кових надходжень за діючою системою оподаткування страховиків. Зокрема, якщо в 2016 р. таке перевищення становило 8%, то в 2020 р. – 12,9%.

Висновки. В процесі проведеного дослідження проаналізовано сучасну практику оподаткування українських страховиків, визначено основні проблеми податкового регулювання страхового ринку. Виокремлено негативні тенденції функціонування вітчизняних страхових компаній, зокрема: постійні зміни в податковому законодавстві; неефективна діяльність державних інституцій; запровадження подвійного оподаткування доходів від страхової діяльності; ускладнення процедури розрахунку податку на прибуток з урахуванням податкових різниць.

З метою удосконалення чинної податкової практики для страховиків проаналізовано чотири сценарії оподаткування їхніх доходів (прибутків). Вважаємо, що сценарій 4 є найбільш оптимальним, оскільки ставка податку на дохід 4% від валових премій є фіскально ефективнішою та забезпечує більші надходження до бюджету. При цьому держава може проконтролювати правильність нарахування та сплату сум податку фіскальним органам, що значно простіше, ніж суми нарахованих податків за загальною системою оподаткування. Альтернативною є система оподаткування страхової діяльності за таким підходом і для страхових компаній, оскільки є прозорою і забезпечує 100% надходження податку з валового доходу страховика, який уникає подвійного оподаткування страхової премій, ускладнень в розрахунках податкових різниць, переліку операційних витрат. Погоджуємося, що нераціональне і необґрунтоване податкове регулювання зумовлює зростання вартості страхових продуктів, призводить до зменшення обся-

гів продажу страхових послуг і капіталізації страхового ринку [14, с. 336].

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02. 12. 2010 (із змінами і доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10756>.
2. Маршук Л. М., Плахтій В. Г. Особливості оподаткування страхових компаній в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. Економічні науки. 2019. № 3 (67). С. 443–447.
3. Жам О. Ю., Панькова В. А. Оподаткування страхової діяльності податком на прибуток підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 86–89.
4. Сидоренко О. Особливості оподаткування страховиків України : проблемні питання. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2016. № 3 (7). С. 214–222.
5. Пономарьова О. Б., Синюк А. О., Підгірний А. Т. Оподаткування страхових компаній в Україні: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи. Молодий вчений. Економічні науки. 2016. № 12 (39). С. 847–851.
6. Шірінян Л., Бойко С., Толстенко О. Аналіз і прогнозування надходжень до Державного бюджету України від податку на прибуток страхових компаній. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2019. № 3 (204). С. 56–64.
7. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
8. Консолідовані звітні дані. Огляд страхового ринку. URL : <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html>.
9. Самофат І. С., Онишко С. В. До питання вдосконалення оподаткування діяльності страхових компаній в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. № 2. С. 182–192.

10. Гришан Ю. Оподаткування страховиків вимагає негайного перегляду. URL : <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/112995/>.

11. Черв'як С. Оподаткування страховиків: новий підхід. URL : <http://www.gravisaudit.com.ua/opodatkovannya-strahovikiv-noviy-pidhid-chastina-1>.

12. ЛСОУ звернулась до Міністерства фінансів України щодо необхідності внесення змін до Податкового кодексу України в частині оподаткування страховиків. URL : <http://uainsur.com/our-news/51465/>.

13. Кеасовський О. Р., Стецько М. В. Сучасні трансформації та проблемні аспекти оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків в Україні. Світ фінансів. 2017. № 3 (52). С. 19–33.

14. Кнейслер О. В. Новітня парадигма формування ринку перестрахування України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Тернопіль : THEU, 2013. 486 с.

References

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy № 2755-VI від 02.12.2010 (зі змінами і доповненнями [Tax Code of Ukraine]. (2010, December, 02). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10756>.

2. Marshuk, L. M., Plakhtii, V. H. (2019). Osoblyvosti opodatkovannya strakhovykh kompanii v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Peculiarities of taxation of insurance companies in Ukraine: current state and perspectives of development]. *Molodyi vchenyi. Ekonomichni nauky – Young Scientist. Economic Sciences*, 3 (67), 443–447 [in Ukrainian].

3. Zham, O.Yu., Pankova, V.A. (2017). Opodatkovannya strakhovoi diialnosti podatkom na prybutok pidpriemstv [Taxation of the insurance activities with income tax of the enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic Sciences*, 23 (2), 86–89 [in Ukrainian].

4. Sydorenko, O. (2016). Osoblyvosti opodatkovannya strakhovykh kompanii v Ukraini: problemni pytannia [Peculiarities of the insurers' taxation in Ukraine: problematic issues]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and Perspectives of Economics and Management*, 3 (7), 214–222 [in Ukrainian].

5. Ponomarova, O. B., Syniuk, A. O., Pidhirnyi, A. T. (2016). Opodatkovannya strakhovykh kompanii v Ukraini: zarubizhnyi dosvid, problemy ta perspektyvy [Taxation of the insurance companies of Ukraine: foreign experience, problems and perspectives]. *Molodyi vchenyi. Ekonomichni nauky – Young Scientist. Economic Sciences*, 12 (39), 847–851 [in Ukrainian].

6. Shirinian, L., Boiko, S., Tolstenko, O. (2019). Analiz i prohnozuvannya nadkhodzen do Derzhavnogo biudzhetu Ukrainy vid podatku na prybutok strakhovykh kompanii [Analyses and forecasting of the revenue to the State budget of Ukraine from the income tax of the insurance companies]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 3 (204), 56–64 [in Ukrainian].

7. Derzhavna kaznacheyska sluzhba Ukrainy [State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <https://www.zakon.rada.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

8. Konsolidovani zvitni dani. Ohliad strakhovoho rynku. [Consolidated reporting data. Insurance market overview]. Available at: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html>.

9. Samofat, I. S., Onyshko, S. V. (2015). Do pytannia vdoskonalennia diialnosti strakhovykh kompanii v Ukraini [On the issue of improvement of taxation of the insurance companies in Ukraine]. *Zbiryk naukovykh prats Natsionalnogo universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy – Collection of Scientific Works of the National University of the State Tax Service of Ukraine*, 2, 182–192 [in Ukrainian].

10. Hryshan, Yu. Opodatkovannya strakhovykh vynahaie nehainoho perehliadu [Insurers' taxation demands immediate review]. Available at: <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/112995/>.

11. Cherviak, S. *Opodatkuvannia strakhovykiv: novyi pidkhid* [Taxation of the insurers: new approach]. Available at: <http://www.gravisaudit.com.ua/opodatkuvannya-strahovykiv-noviy-pidhid-chastina-1>.

12. LSOU zvernulas do Ministerstva fanansiv Ukrainy shchodo neobkhidnosti vnesennia zmin do Podatkovoho Kodeksu Ukrainy v chastyni opodatkuvannia strakhovykiv [League of Insurance Organizations of Ukraine appealed to the Ministry of Finance of Ukraine for changes to Tax Code of Ukraine in insurers' taxation]. Available at: <http://uainsur.com/our-news/51465/>.

13. Kvasovskyi, O. R., Stetsko, M. V. (2017). *Suchasni transformatsii ta problemni aspekty opodatkuvannia finansovykh rezultativ diialnosti strakhovykiv v Ukraini* [Current transformations and problematic aspects of taxation of financial results of insurers' activities in Ukraine]. *Svit finansiv – World of Finance*, 3 (52). С. 19–33 [in Ukrainian].

14. Kneysler, O. V. (2013). *Novitnia paradyhma formuvannia rynku perestrakhuvannia Ukrainy* [The newest paradigm of formation of the reinsurance market of Ukraine]. (Thesis 08.00.08). Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.05.2021.